

OKSANA PUKHONSKA
Kyiv

EUROMAIDAN AS A CHALLENGE TO THE POST-TOTALITARIAN MEMORY (BASED ON S. PROTSIUK'S NOVEL «UNDER THE WINGS OF GREAT MOTHER»)

In the article there is researched the peculiarities of the interpretation of post-totalitarian experience of Ukrainians during the Revolution of Dignity. Main attention is paid to the novel of contemporary writer Stephan Protsiuk, who tries to find out the specific of mental differences of the Ukrainians and their perception of Euromaidan. The model of «two Ukraines» and different reception of the soviet past are those constructive aspects which become the basement of the novel's conflict. The research efforts aimed at finding the inherent narrative by the fiction, which help to working through the post-totalitarian trauma.

Key words: Euromaidan, Revolution of Dignity, memory, literature, discourse.

ОКСАНА ПУХОНСКАЯ
г. Киев

ЕВРОМАЙДАН КАК ВЫЗОВ ПОСТТОТАЛИТАРНОЙ ПАМЯТИ (ПО РОМАНУ С. ПРОЦЮКА ««ПОД КРЫЛЬЯМИ ВЕЛИКОЙ МАТЕРИ»)

В статье исследуются особенности интерпретации посттоталитарного опыта украинцев в период Революции Достоинства. Главное внимание сосредоточено на романе современного украинского писателя Степана Процюка «Под крыльями великой Матери», автор которого выясняет специфику ментального различия нации, а также неоднозначного восприятия Евромайдана. Модель «двух Украин» и разной рецепции советского прошлого являются актуальными аспектами, вокруг которых и создан конфликт романа. Важная проблема в поле зрения исследователя касается поиска художественной литературой свойственного нарратива для проработки посттоталитарной травмы.

Ключевые слова: Евромайдан, Революция Достоинства, память, литература, дискурс.

Стаття надійшла до редколегії 24.03.2016

УДК (821.161.2:159.937:964.2)

СВІТЛАНА РЕВУЦЬКА
м. Кривий Ріг
revutsk@ukr.net

ПСИХОАНАЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПЕРЕЖИВАНЬ КРІПАКІВ У ТВОРАХ МАРКА ВОВЧКА І М. ЛЄСКОВА

У статті подано психоаналітичне вивчення проявів психіки головних персонажів творів Марка Вовчка «Інститутка» і М. Лєскова «Тупейный художник». Основна увага приділена нелюдським умовам, у яких розвиваються почуття обох кріпачок, причинам і мотивам їхніх чуттєво- та мисленнево-фізіологічних переживань, визначенню особливостей наслідків психічних явищ і процесів, зокрема довготривалого перебування людини в стані страху.

Ключові слова: психіка (психологічний стан, настрої, почуття, воля персонажа), мотиви, причини, умови переживань персонажа.

Дослідники творчої спадщини Марка Вовчка і М. Лєскова (В. Троїцький, В. Зарва) нерідко вказують не лише на «типологічну близькість деяких образів» їх творів [2, 12], а й звертають увагу на співвіднесені вияви психіки персонажів цих митців. Так, В. Зарва порівнює психіку представників духовенства у творах

письменників: у Марка Вовчка «Софроній <...> живе, керуючись більше розумом, ніж почуттями» [2, 14], а персонаж М. Лєскова виявляє нестримну пристрасть, безмірне захоплення в усьому [2, 12]. В. Троїцький, досліджуючи творчість М. Лєскова, прийшов до висновку, що його майстерність «виявилася у глибокому

психологічному мотивуванні світовідчуття й поведінки героїв» [5, 123], його герой «весь у переживаннях і філософствуваннях про своє життя» [5, 168].

Не раз говорилося І. Франком, М. Тараненком, Р. Чопиком і про вміння Марка Вовчка «віднаходити основу» [6, 391] болісних переживань персонажів та підпорядкування розповіді в творі «показові всієї глибини психологічних переживань героїв» [6, 5]. Але питання психоаналітичної інтерпретації переживань персонажів творів Марка Вовчка і М. Лєскова досі не порушувалося.

З'ясувати причини, умови, мотиви та наслідки чуттєво- і мисленнево-фізіологічних переживань кріпаків, проаналізувати рівень напруженості стосунків між персонажами у творах М. Лєскова («Тупейный художник») і Марка Вовчка («Інститутка») – завдання даної статті.

Повість «Інститутка» починається констатацією оповідачки Устини про її веселу вдачу [1, 395]. На кріпацьке життя молода кріпачка реагує помірковано, розсудливо: «Було, мене й б'ють (бодай не згадувать) – не здержу серця, заплачу, а роздумаюсь трохи – і сміюся» [1, 395], адже умови сирітського життя навчили дівчину виживати за будь-яких умов і навіть радіти «поблажливості» панів. А можливість вийти з двору й не стримувати емоційних поривань – найбільше «кріпацьке щастя»: «Любо на волі дихнути!» [1, 396]. Отже, до приїзду панночки основною причиною переживань Устини була неволя.

Непривітне знайомство з панночкою, хоч і не зажурило дівчину, як інших кріпачок, проте спонукало до роздумів: «Та й собі задумалась» [1, 399]. Неодноразово вказуючи на розсудливість Устини, авторка, на жаль, не подає самих роздумів, але маємо певні її висновки щодо навичок панночки: «людей туманити» [1, 398].

Упродовж наступних розділів (IV–VIII) оповідачка ділиться влучними спостереженнями за тим, як упроваджує «на волі» свої знання молода пані, як дедалі стає сміливішою, сердитішою, при цьому Устина (а швидше – авторка її вустами) іноді фрагментарно аналізує і робить висновки про переживання панночки. І лише у VIII розділі, коли свавілля

кріпосниці сягає найвищої напруги у ставленні до кріпачки, читач дізнається, як вплинули на Устину її гнівливі витівки: така розсудлива й емоційно стримана (а скоріше – залякана, в стані страхітливого напруження перед гнівом чи покаранням) у ставленні до панночки дівчина так злякалася за власне життя [1, 402], що інстинктивно кинулася тікати, але страх настільки охопив її, що в неї «ноги захиталися» і «дух їй захопило, так і рухнула коло яблуні» [5, 402]. Усе це відобразилося на здоров'ї молодій кріпачки: «дуже була я слаба» [1, 402–403].

Під час хвороби Устина багато розмірковує («все собі думаю» [1, 403]) над тим, чому панночка така немилосердна і яким буде її подальше кріпацьке життя [1, 403], але навіть не здогадується, що незабаром їй доведеться переїжджати в інше село слідом за панночкою та її чоловіком. Як відреагувала дівчина на від'їзд, ні авторка, ні оповідачка не повідомляють очевидно тому, що особливих переживань і не було: рідних і близьких людей Устина не залишала, а тому з іншими кріпаками прощалася швидко й стримано.

Перший вечір у маєтку пана приніс дівчині-кріпачці неабиякі хвилювання. Звичайне привітання парубка налякало її («Стрепенулась я» [1, 414]), та, роздивившись хлопця, Устина «і засоромилась, і злякалась <...> оніміла, та тільки дивлюся йому в вічі» [1, 414]. І дійсно, Устина розгубилася: після тяжкої дороги, коли пани проявили жорстокість і байдужість до її потреби в їжі й теплі, увага й турбота сторонньої людини, а тим більше молодого чоловіка, не знайомі сироті, вразили її, тому вона втекла до хати. Залишившись наодинці, Устина знову замислилась про своє життя: з одного боку, вона заздрила дівчатам, які залишилися зі старою пані («наживуться без моєї пані! Веселенько та любенько їм укупці...» [1, 416]), з іншого – відчула потребу у близькій людині: «і душі нема живої...» [1, 416]. Її підсвідомі бажання й думки стають очевидними, коли вона, почувши стук у вікно, одразу «сама вже не знаю як, а здогадалась...» [1, 416], що це той самий хлопець, чиї слова так схвилювали її. Пильні й небайдужі погляди Прокопа упродовж вечері викликали неоднозначні емоції Устини: то їй «аж гаряче <...> стало» [1, 419], то їй важко говорити, то «при йому

засоромиться та червоніє, – трохи не заплаче» [1, 419], окрім його погляду нічого не помічає.

У такому піднесеному настрої думки дівчини перемішалися: вона думала і про те, як «він вдивився в неї очима»; і «чого той парубок чіпляється?..» [1, 420], й одночасно, з острахом згадувала, як недобра панночка «всіх засмутила...» [1, 420], то знов подумки поверталася до парубка. Устина навіть робить спробу розібратися у своїх почуттях: «Сама не знаю, чого душа моя бажає, чи щоб він знову озвався під віконцем, чи щоб не приходив» [1, 420]. До якого висновку прийшла дівчина, стає зрозумілим пізніше, коли через півроку вона й сама почала перейматися пригніченим настроєм та неухважністю Прокопа: «Чого ви такі смутні?» [1, 421].

Лише після освідчення обом «усе лихо забулось» [1, 422], а Устина чи не вперше почувалася щасливою: «Весела душа моя, і світ мені милий, і таке в світі гарне все, таке красне!..» [1, 422]. Дівчина-кріпачка, зриси у постійному відчутті непотрібності й самотності, справді, відчувала гостру потребу в підтримці коханої людини [1, 422]. Вона очікувала вечора, тому що саме тоді можна було «погорювати обойко» [1, 422] і порадіти, адже вдень, з одного боку, вона була залякана контролем панночки, з іншого, – норми моралі не дозволяли виказувати прихильність. Щоб не зіпсувати репутацію незаміжньої дівчини, вдень закохані обережні: «Тільки зглянемось, словечка не промовимо, розійдемось» [1, 422]. Відчуття захисту, підтримки коханого (та й саме почуття) надало ще більше терплячості, сили волі кріпачці: все їй «стало невдивовижну, усяка ганьба байдуже <...> Було поки лає, коренить – несила моя, сльози ринуть, а наплачуся добре, утрусь, – така собі веселенька, жартую, пустую!..» [1, 422].

Більшого щастя додає Устині заміжжя з коханим – на деякий час зникає навіть страх перед невдоволеною панночкою [1, 428]. Лише тепер Устина, не соромлячись, одним словом («мій») виказує своє довгий час приховуване бажання – бути заміжньою, вільною у своїх уподобаннях. З милим настільки «весело й люблю», що вона чує, наче в неї «крила виростають» [1, 429]. Важливим є той факт, що кріпачка живе виключно своїми взаємними

почуттями, а панські жорстокі знущання, вияви гніву сприймає як неминучість, реагує на них, але вони вже не спонукають її до роздумів. Почуття Устини настільки сильні, що, навіть коли Прокіп обіцяє їй волю (тимчасом як на нього самого чекає солдатчина), дружина відповідає: «Воля, <...> та без тебе!» [1, 431]; від самої думки про те, що вона залишиться сама, їй «гірко стало» [1, 431], хоча про волю дівчина неодноразово замислювалася ще на початку твору, навіть не маючи чіткого (для неї воля асоціювалася з веселістю, задоволенням) уявлення про те, як можна жити вільно.

По дорозі до міста Устина мужньо намагається не виказувати переживань, щоб не засмучувати чоловіка: «Я не плачу, не журюся, тільки серце моє колотиться, серце моє трепечеться...» [1, 432]. Їй справді важко розібратися, спрогнозувати, що чекає їх попереду, і від такої непевності «серце в неї замерло» [1, 432] від страху.

Усвідомлення змін, вільного від панського ока життя приходить до Устини поступово. Спочатку вона, швидше рефлексивно, у відповідь на усмішку чоловіка посміхається («Хоч як було мені невpokійно, хоч як тужило моє серденько, а й я всміхнулась і ніби чогось раділа» [1, 432]), потім «весело поспішається додому» [1, 433] з першими заробленими грішми, а далі вповні розуміє, що їй «легко зітхнути, весело глянути й думати»; страх поступився свободі дій: «посиджу й поговорю, – нікого не боюся»; героїня відчуває «на душі й на тілі, що й вона живе» [1, 436]. Коли настає час чоловікові вирушати в похід, Устина, хоч і переживає («серце моє болить, сльози ринуть» [1, 436]), проте в її реакції вже відсутня та панічна категоричність не залишатися самій на волі, оскільки вона знає, як це – бути вільною.

Особливого прагнення звільнитися, жити вільно в Устини не було доти, доки вона сама не відчула свободи, не спробувала жити інакше – лише тепер вона змогла і зрозуміти засмученість Прокопа, і оцінити його вчинок щодо пані. В останньому розділі героїня розповідає, як сім років з надією чекає зустрічі з чоловіком, важко наймитує, але при цьому одна думка: «що аби схотіла, – зараз і покинути ту службу вільно»; «що вільно мені, що не зв'язані руки мої» [1, 437], надає їй сили,

«розважить її, підможе» [1, 437]. Устина вдячна чоловікові за те, що «він її з некла, з корми-ги визволив» [1, 437], а тому ні на хвилину не забуває про нього. Чи любить вона Прокопа так само сильно, жінка не говорить. Чи то тривала відсутність чоловіка і постійна, щоденна боротьба за виживання від почуття любові залишила лише безмежну вдячність за свободу, чи то справжнє усвідомлення волі спонукало її жити розумом, а не почуттями. Вона прийшла до тієї самої думки, що й її чоловік: «Це лихо дочасне, не вічне!» [1, 437], а значить, є надія на інше життя – без страху («*И хожу, и говорю, и дивлюсь – байдуже мені, що й є ті пани у світі!*» [1, 437]).

Оповідачка в повісті «Інститутка» є однією з тих персонажів-кріпачок, психіку яких авторка подає в розвитку. Так, на початку твору Устина чітко усвідомлює своє місце в суспільстві, інстинктивно прилаштовується до умов кріпацького існування, виявляючи при цьому терплячість і розважливність. Разом з тим, при найменшому послабленні панського гноблення (життя при старій пані, період хвороби) дівчина з захопленням говорить про волю, прислухається до власних бажань, думок, але й навпаки – посилення свавілля панночки призводить майже до інстинктивного існування, без урахування й природних потреб (голод у дорозі). Надалі почуття страху поступається перед любов'ю і стає нібито другорядним, взаємні почуття змушують оповідачку дослухатися не лише до своїх бажань і потреб, а й коханого, який прагнув волі. Поступово уявлення про вільне життя оформлюються у цілком усвідомлене поняття й повністю витісняють страх перед панським гнітом, але все це коштує кріпачці втрати коханого. Любов, справді, була необхідна жінці, але, швидше, як рятувальна сила, підтримка у хвилини найбільшого напруження стосунків з панночкою, а тому складається враження, що любов стала певною ланкою, етапом на шляху соціального й духовного розвитку кріпачки.

Оповідачем у творі М. Лєскова «Тупейный художник» загалом виступає сам автор (при цьому слова оповідачки-очевидиці подій інколи беруться у лапки), але час від часу цю роль на себе бере безпосередньо учасниця тих подій Любов Онисимівна.

Перші відомості про неї подаються у формі констатацій спогадів дитинства. Оповідачеві нянька (в минулому – акторка театру графа Каменського) запам'яталася своєю привабливою зовнішністю («*черты лица ее были тонки и нежны, а высокий стан совершенно прям и удивительно строен, как у молодой девушки*»), в якій він помічає невідповідності віку й вигляду: «*еще не очень стара, а бела как лунь*» [3, 221], проте причин такого не пояснює. Констатує також і деякі її чесноти: «*безгранично честна, кротка и сентиментальна*», при цьому зазначає й те, що вона любила «*в жизни трагическое*», і як наслідок – «*иногда запивала*» [3, 221]. Не називаючи причин, оповідач інформує про постійність няні: «*садилась всегда на одну простую могилку с старым крестом и нередко что-нибудь мне рассказывала*» [3, 221], підтверджуючи тим самим її сентиментальність і любов до трагічного. Таким чином, у другому розділі автор нагромаджує констатації-наслідки, не вдаючись до причин, умов та мотивів і неабияк зацікавлює читача.

Посилюється напруга у наступному розділі, де подаються відомості про родину графів-тиранів та їхню «*проклятую усадьбу*» [3, 222], у якій колись жила Любов Онисимівна. В застереженні няні про щось жахливе в розповіді відчутна певна оцінка, усвідомлення пережитого. Її розповідь була про сміливого парубка, який «*был очень близок ее сердцу*» [3, 222] і також «служив» гримером при театрі, особисто голив та зачісував графа-тирана. Між кріпаками виникли цілком природні почуття («*они друг друга полюбили*» [3, 224]), що розвивалися в жорстких умовах кріпацтва й приниження людської гідності: Аркадія граф «*содержал в самой большой строгости*» [3, 223], а кріпачку стерегли, як «*узнатных господ берегут кормилицы*»; і «*завет целомудрия мог нарушать только «сам»*» [3, 224]. Не дивно, що «*свидания с глаза на глаз были совершенно невозможны и даже немислимы*» [3, 224]. Можливість хоч на хвилину побачитися, побути поруч з коханим – з одного боку, і честолюбне бажання проявити свій талант актриси – з іншого, призводять акторку до страшних наслідків: граф не просто «*обрадован неожиданным вызовом душки исполнить роль*», а й дарує «*камариновые се-*

рьги», які означали «запрошення» *«на краткий миг в одалиски владыки»* [3, 225]. Вияв «панської ласки» засмутив Любов Онисимівну (*«начала плакать»*) настільки, що вона вперше дозволила жестом виявити гнів і зневагу до графа (*«Серьги бросила на стол»*), але сумні настрої знову охопили її (*«а сама плачу и как вечером представлять буду, того уже и подуматъ не могу»* [3, 225]), адже думки і мрії дівчини були лише про молодого Аркадія.

Упродовж наступних розділів увага читача прикута до Аркадієвих перипетій, а тому про перебіг думок і переживання дівчини читач лише здогадується. На початку десятого розділу оповідачка констатує страх як першопричину не лише власних емоцій, настроїв, почуттів і станів, але й переживань усіх акторів-кріпаків (*«приучены и к страху и к мучительству»* [3, 230]), він призводить до заціпеніння (*«все мы как каменные были»* [3, 230]), придушення в собі будь-яких переживань і думок. Дійсно, людина, перебуваючи під владою страху, здатна тільки до рефлекторно-інстинктивного самозбереження. Ще більшого жаху й напруги додають розповіді оповідачки про використовуваний графом садистичні «мучительства», гірші за смерть [3, 231].

Несподівана і відчайдушна втеча з викраденням, на яку зважається за таких обставин закоханий Аркадій, у поєднанні з тривалим напружено-тривожним станом призводить до часткової втрати пам'яті у дівчини (*«больше я уже ничего и не помню...»* [3, 231]). Поступово присутність коханого, почуття захищеності повертають їй здатність відчувати, реагувати, а сильне почуття любові на деякий час приглушує інстинкт самозбереження і породжує готовність навіть померти разом (*«даже с радостью согласна»* [3, 232]) у випадку невдачі.

Передчуття небезпеки й неминучої біди постійно присутні в обох закоханих, а тому *«сердца... замерли»* [3, 233], коли у двері стукають люди графа. Спостерігаючи, як священник *«чудо делает»* – натякає на місце схову біглянки, Люба чітко усвідомлює: *«Пропаля»* [3, 234]. І знову оповідачка замовчує про всі ті переживання, що охопили її після захоплення графськими мисливцями. Навіть допити, на перший погляд, не викликають хвилювань (чи бодай сліз!), але емоційна відповідь щодо тривалості перебування наодинці з Аркадієм

(*«даже нисколечко!»*) і жалісливий вигук (*«Ах»* [3, 235]) передають глибокий, придушений жаль дівчини за швидкоплинністю миті щастя поруч із коханим. Залишившись на самоті, кріпачка не звинувачує нікого, нарікаючи на неминучість долі (*«той судьбы я и не минула»*), дає волю емоціям: *«ткнулась головой в подушку, чтобы оплакать свое несчастье»* [3, 235].

Почувши *«из-под пола ужасные стоны»*, оповідачка одразу висловлює впевненість *«что это его терзают»* [3, 235], хоча підтвердження цьому в оповіданні немає. Співпереживання і розпач викликають глибокий відчай, який супроводжується не лише імпульсивними (*«и бросилась... в дверь ударились, чтобы к нему бежать... а дверь заперта... Сама не знаю, что сделать хотела... и упала»*), а й цілком безрозсудними діями, що приводять до спроби самогубства: *«Я взяла и своей же косой и замоталась»* [3, 235].

Схильність до суїциду стала причиною вигнання Люби *«в телячью избу»*, і це приниження неабияк запам'яталося їй – саме це місце вона показує вихованцю: *«Это вон там было»*, – поясняла Любов Онисимовна [3, 235]. Тут турботлива і добра жінка Дросида, як могла, гоїла душевні рани дівчини. Психіка кріпачки на той час була настільки зруйнована, що вона сприймала інформацію вибірково, вихоплюючи те, що викликає страх: у словах Дросиди щодо Аркадія чує лише *«его господь уж от тиранства избавил!»*, не зважаючи на попередню фразу: *«тебе еще есть в свете утешение»* [3, 236]. Крім того, знов реагує миттєво (*«вскрикнула «умер!»*) і рефлекторно (*«за волосы себя схватила»* [3, 236]). І тільки посивіле волосся, яке налякало дівчину (*«а вижу не мои волосы, – белые... Что это!»* [3, 236]), стало красномовним свідченням перенесених страждань. Важливо, що М. Лесков укотре, не вдаючись до опису переживань персонажа, акцентує увагу на деталі, тим самим засвідчує глибину його емоцій, почуттів.

Поступово Люба призвичаїлася до нових умов життя, страх за долю коханого тимчасово відступив (*«так и верила, и три года все каждую ночь во сне одно видела, как Аркадий Ильич сражается»*), натомість прийшло відчуття, що *«тут очень хорошо мне было»*, тривожило тільки здоров'я: *«ноги у меня*

нехорошо ходить стали, колыхались» [3, 237]. Роль «пестрядинки» не довго тишила Любу, оцінюючи своє життя, вона висновує, що живе «в такой унылости» [3, 238].

Несподіваний лист від Аркадія спочатку викликає недовіру («глазам своим не верю»), а вже смілива пропозиція «выкупить в надежде, что обвенчаемся» [3, 238], і зовсім порушує спокій, пробуджуючи страх не так за себе, як за життя коханого: «всю ночь богу молилась, нимало о себе слов не произнося, а все за него» [3, 239]. Зневіра («никак вообразить не могла, чтобы граф с ним обходился иначе, нежели прежде») і страх («боялась» [3, 239]) знову охоплюють душу кріпачки. Відтепер неспокій і недобрі передчуття загострюють увагу, чутливість дівчини на всьому, що відбувається навколо: «ни одного слова не расслышала, но точно нож слова их мне резали сердце» [3, 239]. І цього разу гіперчутливість не обманула закохане серце: дізнавшись про убивство якогось офіцера, «тут же бряк с ног долой...» [3, 239], тому що здогадалася, що двірник зарізав саме її Аркадія. Лише тепер причини постійності, сентиментальності і сумного пригніченого настрою няні Любові Онисимівни стають очевидними – саме на могилку убитого коханого вона так часто приходила з вихованцями, аби «возле него посидеть и... и капельку за его душу помянуть» [3, 239].

Спогади про похорон Аркадія змушують оповідачку замислитись («умолкла и задумалась» [3, 240]) і ніби знову те пережити: «как бы очнулась и провела по лбу рукою» [3, 241]. І справді, смерть коханого наклала глибокий відбиток на психофізичний стан дівчини: часткова втрата пам'яті: «Поначалу не помню, – говорит, – как домой пришла...»; порушення сну: «не спишь, а между тем лежишь, как каменная»; відсутність емоцій, сліз: «сердце у меня как уголь горит, и истоку нет» [3, 241]. Розрадити збайдужілу Любу намагається Дросида і пропонує їй горілку, щоб на деякий час притлумити біль («облить уголь этим ядом – на минутку гаснет» [3, 241]), але Люба перетворює це пиття з «плакона» на постійну згубну звичку («и на другую ночь тоже... выпила... и теперь без этого уснуть не могу, и сама себе плакончик завела» [3, 241]), певний ритуал-спомин коханого Аркадія («каждую ночь <...> Уголек залила и Аркашу помянула» [3, 241–242]). Тож в остан-

ньому розділі автор шляхом детального опису стану глибокого відчаю подає пияцтво няні як єдиний, хоча й тимчасовий, рятівний вихід приглушити біль утрати коханого, розчарування від зруйнованих мрій і байдужість до життя.

Самопримирення людини з причинами, умовами та мотивами її суспільного буття у творах розкрито в повній мірі. Але при цьому письменники звертають увагу на те, що кріпацькі умови впливали, перш за все, на людей зі слабкою волею: кріпачки-оповідачки не засуджують умов підневільного життя людини і не прагнуть змінити їх, а, навпаки, інстинктивно прилаштовуються до них і не тому, що у них відсутнє генетичне прагнення до волі, а тому, що кріпацькі умови затискають лише найслабших волею і найбоягузливіших – лише тих, у чие єство вкарбовано страх, котрі не бачили і не уявляли, що можна жити вільно, гідно і сміливо.

Рятівною силою для молодих жінок стає почуття любові до відчайдушних, сміливих чоловіків-бунтарів, які так чи інакше впливають на сприйняття ними волі. Внаслідок цього Устина таки усвідомила, що таке бути вільною, а тому помітним є її духовний розвиток, а Люба не змогла радіти вільному життю без коханого; опинившись на волі, вона не бачить сенсу життя і продовжує себе вбивати алкоголем, деградує як особистість.

Список використаних джерел

1. Вовчок М. Твори : в 7 т. / Марко Вовчок ; [редкол. : О. Є. Засенко, Н. Є. Крутікова, М. Є. Сиваченко]. — К. : Наукова думка, 1964. — Т. 1. — 465 с.
2. Зарва В. Про психологічну близькість деяких образів у творах М. Лескова і Марка Вовчка / В. А. Зарва // Українська мова і література в школі. — 1983. — № 5. — С. 12—15.
3. Лесков Н. С. Собрание сочинений : в 11 т. / Н. С. Лесков ; [под ред. В.Г. Базанова, Б. Я. Бухштаба, А. И. Груздева и др.]. — М. : Худож. лит., 1958. — Т. 7. — 572 с.
4. Тараненко М. П. Народні оповідання Марка вовчка та їх історико-літературне значення / М. П. Тараненко // Наукова сесія, присвячена 100-річчю з часу першого видання «Народних оповідань» Марка Вовчка / ред. М. П. Тараненко, С. П. Самійленко / Запорізький пед. ін-т. — Запоріжжя : Запорізьк. облвидав, 1957. — С. 3—7.
5. Троицкий В. Ю. Лесков-художник / В. Ю. Троицкий ; за ред. С.Е.Шаталова. — М. : Наука, 1974. — 216 с.
6. Франко І. Літературно-критичні статті / Іван Франко. — К. : Держлітвидав України, 1950. — 448 с.

SVITLANA REVUTSKA
Kryvyi Rih

PSYCHOANALYTICAL INTERPRETATION OF BONDED PEASANTS' FEELINGS IN MARKO VOVCHOK'S AND M. LESKOV'S LITERARY WORKS

The article deals with psychoanalytical studying of Marko Vovchok's «Instytutka» and M. Leskov's «Toupee artist» characters' psyche domain. The great attention is paid to subhuman conditions in which the feelings of both bondmaidens are developed, their sensuous, mental and material experiences motives and sources, psychic phenomena and processes consequences peculiarities determination, and long term living in fear more specifically.

Key words: psyche (psychological state, mood, feelings, wills of the character), motives, sources, conditions of feelings of the character.

СВЕТЛАНА РЕВУЦКАЯ
г. Кривой Рог

ПСИХОАНАЛІТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПЕРЕЖИВАНИЙ КРЕПОСТНЫХ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ МАРКО ВОВЧОК И Н. ЛЕСКОВА

В статье предложено психоаналитическое изучение проявлений психики главных персонажей Марко Вовчок «Институтка» и Н. Лескова «Тупейный художник». Основное внимание уделено нечеловеческим условиям, в которых развиваются чувства обеих крепостных, причинам и мотивам чувственно- и мыслительно-физиологических переживаний, определены особенности последствий психических явлений и процессов, особенно – долгого пребывания человека под влиянием страха.

Ключевые слова: психика (психологическое состояние, настроение, чувства, воля персонажа), мотивы, причины, условия переживаний персонажа, психоанализ.

Стаття надійшла до редколегії 03.04.2016

УДК 82.06

ІННА РОДІОНОВА
rodiof2015@gmail.com
м. Миколаїв

ВІТАЇСТИЧНІ МОТИВИ ЛІРИКИ ПАВЛА ФИЛИПОВИЧА

У статті досліджується ідея відродження людяності в поезіях першої книги Павла Филиповича «Земля і вітер». Встановлено, що гуманістичний пафос у поетичних текстах письменника реалізувався вітаїстичними символами: «любов», «радість», «сонце», «творчість». Вони відіграють роль стилетворчих домінант, які формують стильову манеру поета.

Ключові слова: «неокласика», індивідуальна творча манера, стиль, стилетвірні домінанти.

Поява на літературному обрії 20-х років ХХ століття українських «неокласиків» була своєрідною реакцією на знецінення людського життя, нівеляцію людської душі. Власне, гуманізм визначив спрямованість їх поетичного пошуку. У спогадах Юрія Клена зазначено: «мета поета – дати те сильне, потужне слово, що, подібно Орфеевому співу, вміло б зачарувати і звіра і камінь. Це [...] висока недосяжна ціль, яку повинен собі ставити поет: діяти на людські серця так, щоб з камінних вони ставали живими» [5, 35]. Серед усіх куль-

турних цінностей гуманізм, мабуть, найважче було зберігати, особливо у ХХ столітті, позначеному двома протилежно спрямованими тенденціями: «піднесенням цінності людського життя й небаченим падінням його вартості» [4, 16]. На сучасному етапі особливо актуальною є потреба збереження в людині одвічних цінностей життя – краси і добра. З огляду на численні здобутки П. Филиповича для української літератури та водночас на малодосліджуваність його творчої спадщини, метою даної розвідки ставимо виявлення вітаїстичної